

بررسی نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به خرید منابع الکترونیکی

دکتر مهرداد وزیرپور کشمیری^۱

عاطفه نوری زاده قصری^۲

چکیده

هدف: هدف اصلی این پژوهش بررسی نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران در خصوص خرید و تهیه منابع الکترونیکی است. همچنین به بررسی وضعیت موجودی منابع الکترونیکی، نحوه خرید و تهیه آنها و مشکلات تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی نیز پرداخته شده است. روش پژوهش: روش پژوهش حاضر پیمایشی - توصیفی می باشد. ابزار گردآوری داده های پژوهش پرسشنامه بوده و نرخ پاسخگویی ۷۰ درصد بوده است. جامعه مورد پژوهش شامل ۸۶ نفر از مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران می باشد. برای انجام این پژوهش از روش های آمار توصیفی و استنباطی به کمک نرم افزار SPSS استفاده شد و آزمون های تی استیودنت و آنالیز واریانس جهت تایید و یا رد فرضیه های پژوهش به کار گرفته شدند.

یافته ها: یافته های پژوهش نشان دادند که بیش از ۵۰ درصد مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نگرش مثبتی نسبت به منابع الکترونیکی و نیز نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی دارند. بر اساس نتایج آزمون فرضیه های پژوهش، میان سن مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی و نیز تهیه و خرید منابع الکترونیکی رابطه معنادار وجود دارد. همچنین بین مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی و سابقه مدیریت مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد. نتایج به دست آمده بیانگر این است که، در مجموعه ۱۰ کتابخانه هیچگونه منبع الکترونیکی وجود نداشته، ۲۸ کتابخانه نیز هر سه مورد منبع الکترونیکی را دارا می باشند. در اکثر کتابخانه های تخصصی شهر تهران برای تهیه و خرید هر سه نوع منبع الکترونیکی کمتر از ۱۰ درصد بودجه اختصاص داده می شود. نتیجه گیری: بر اساس یافته های به دست آمده می توان گفت که با مرتفع شدن مشکلات تهیه منابع الکترونیکی که عمده ترین آنها هزینه خرید منابع الکترونیکی و نیز هزینه خرید تجهیزات لازم برای استفاده از این منابع و سپس تصمیم گیری در خصوص انتخاب نوع منبع الکترونیکی می باشد، می توان شاهد افزایش خرید این منابع در کتابخانه های تخصصی و نیز اختصاص بودجه ای بیش از " کمتر از ۱۰ درصد بودجه " خواهیم بود..

کلید واژه ها: منابع الکترونیکی، خرید منابع الکترونیکی، کتابخانه های تخصصی دولتی، نگرش

مقدمه

بشر امروز در معرض انواع اطلاعات و تبلیغات قرار می گیرد، ابر قدرت های رسانه ای با استفاده از راهکارها و شیوه های

^۱ عضو هیئت علمی استادیار گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال - عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد واحد تهران شمال at85no@gmail.com

گوناگون، اطلاعات خویش را در اختیار جهانیان قرار می دهند. تمامی این تلاش ها و هزینه کردن ها به منظور شکل دهی «نگرش» انسان ها نسبت به رویدادها، اشیاء، افکار و اندیشه ها صورت می پذیرد. زیرا نگرش افراد نحوه رفتار آنان را رقم می زند، تقریباً همگان یک رابطه عمیق و تنگاتنگی را بین رفتار و نگرش می بینند. شواهد تجربی نیز نشان می دهد که بخش اعظم عملکردهای انسان تحت تأثیر نگرش او انجام می پذیرد. از اینرو نگرش نسبت به فناوری های جدید نیز می تواند تأثیر زیادی بر عملکرد و تصمیم گیری های افراد داشته باشد. در کتابخانه های تخصصی نیز با توجه به لزوم روزآمد بودن منابع جهت استفاده متخصصان، نیاز بیشتری به همگامی کتابخانه با فناوری های روز و منابع جدید احساس می شود. تهیه منابع روزآمد و جدید در کتابخانه ها تا حد زیادی بستگی به نگرش و دیدگاه مدیران کتابخانه ها نسبت به این فناوری ها و منابع جدید دارد. چرا که نگرش مثبت یا منفی، بر تصمیم گیری و عملکرد مدیران تأثیر قابل توجهی خواهد گذاشت.

بیان مسئله

کتابخانه های تخصصی از نظر نوع و شکل مدرک نسبت به سایر کتابخانه ها از تنوع بسیاری برخوردار هستند و دارای مجموعه اطلاعاتی خاص، استفاده کنندگان خاص و نیازهای خاص می باشند. توسعه ی محمل های جدید برای ذخیره اطلاعات که به گونه ی سنتی روی کاغذ انجام می شد منجر به تغییر بنیانی در شیوه ی تفکر کتابخانه ها راجع به خط مشی های مجموعه آینده و ملزومات ذخیره سازی شده است. جدید بودن و همچنین جا نیفتادن این گونه محمل های جدید، تصمیم گیری در خصوص مجموعه سازی کتابخانه ها را مشکل نموده است. منابع الکترونیکی از جمله منابعی هستند که وجود آنها مزایای زیادی برای کتابخانه و نیز برای استفاده کنندگان از کتابخانه دارد. اما دیده می شود که در کتابخانه های تخصصی آنگونه که باید مجموعه سازی منابع الکترونیکی توسعه نیافته و همچنان خرید منابع چاپی در اولویت قرار دارد. یکی از مواردی که در این امر دخیل است مدیران کتابخانه ها و تصمیم گیری های آنها می باشد. مدیران در تصمیم گیری های کتابخانه نقش اساسی دارند و برای تصمیم گیری آگاهانه در باب هر موضوع باید علاوه بر فراهم ساختن امکانات و تجهیزات سخت افزاری و نرم افزاری از اطلاعات تخصصی مربوط به آن موضوع نیز آگاه باشند. مدیرانی که نگرش مثبتی نسبت به ابداعات، فناوری و نوآوریها نداشته باشند، نمی توانند به راحتی به رشد و توسعه کتابخانه و جایگزین کردن فناوری ها و امکانات جدید دست بزنند. از این رو این پژوهش قصد دارد تا به بررسی نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به منابع الکترونیکی و خرید و تهیه آن بپردازد تا علاوه بر سنجش نگرش مدیران در خصوص تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه ها به بررسی چگونگی خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی نیز پرداخته شود.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی نگرش و تفکر مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران در خصوص خرید منابع الکترونیکی است. این تحقیق مشخص می نماید که آیا مدیران کتابخانه های تخصصی نگرش مثبتی نسبت به تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه دارند؟ شناخت تفکر مدیران کتابخانه های تخصصی به عنوان بخش مهمی از جامعه ی کتابداری می تواند نقش اساسی در تصمیم گیری های آتی مجموعه سازی کتابخانه ها و ارائه ی راهکارهای جدید در این خصوص داشته باشد. همچنین می تواند سیاستگذاری های مالی و فرهنگی کتابخانه ها را نیز سمت و سوی جدیدی بخشد.

اهداف اختصاصی پژوهش به شرح زیر است:

- شناخت نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به انواع منابع الکترونیکی (کتاب ها، مجلات و پایگاه های اطلاعاتی)
- شناخت نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی برای کتابخانه خود
- شناخت مهمترین مشکلات خرید منابع الکترونیکی از دید مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران
- بررسی چگونگی تصمیم گیری، خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران

اهمیت پژوهش

یکی از اهداف کتابخانه‌های تخصصی ارائه‌ی روزآمدترین منابع به متخصصان و محققان در زمینه‌های موضوعی خاص می‌باشد و منابع الکترونیکی نیز می‌توانند جز روزآمدترین منابع به شمار آیند و نیاز به تهیه و خرید آنها در کتابخانه‌های تخصصی بیش از سایر کتابخانه‌ها احساس می‌شود. ایجاد زمینه‌های لازم برای تهیه و خرید و استفاده از منابع الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی مستلزم برنامه‌هایی است که توسط مدیران آگاه و مطلع تدوین می‌شود. از آنجا که یکی از اهداف و وظایف مدیریت، تصمیم‌گیری است و تصمیم‌گیری درست به نگرش و تفکرمدیران و نیز داشتن اطلاعات صحیح و درست در خصوص تغییرات جدید بستگی دارد، لذا چنانچه نگرش و دیدگاه مدیران در خصوص خرید منابع الکترونیکی سنجیده شود، نقش بزرگی در جهت اتخاذ تصمیم‌های کلان کتابخانه‌ای خواهد داشت.

تعاریف عملیاتی پژوهش

نگرش: ترکیب شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای عمل نسبت به یک چیزمعین که در این پژوهش شناخت، احساس و آمادگی مدیران نسبت به خرید منابع الکترونیکی را شامل می‌شود.

مدیران کتابخانه‌های تخصصی: در این پژوهش منظور از مدیران صرفاً مدیران کتابخانه‌های تخصصی هستند و مدیران پژوهشی و رده بالاتر در این پژوهش منظور نشده‌اند.

کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران: کتابخانه تخصصی واحدی است از یک سازمان که هدف آن فراهم ساختن اطلاعات خاص برای پیشرفت کار سازمان یا برای گروه محدودی است (کینن، ۱۳۷۸). در این پژوهش، منظور از کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران، کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع‌رسانی موسسات پژوهشی و پژوهشکده‌های غیروابسته به دانشگاه‌ها است که در تهران واقع شده‌اند و اسامی آنها در سایت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران درج شده است و جامعه آماری پژوهش بر اساس اسامی کتابخانه‌های تخصصی موجود در سایت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفته شده است.

منابع الکترونیکی: در این پژوهش منابع الکترونیکی محدود به کتاب‌های الکترونیکی پیوسته و ناپیوسته، مجلات الکترونیکی پیوسته و ناپیوسته و پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته و ناپیوسته می‌باشد.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به منابع الکترونیکی (کتاب‌ها، مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی) چگونه است؟
۲. نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی (کتاب، مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی) چگونه است؟
۳. مهمترین مشکلات خرید منابع الکترونیکی از دید مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران چه مواردی است؟
۴. تصمیم‌گیری و خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی به چه صورت است؟

فرضیه‌های پژوهش

۱. بیش از ۵۰ درصد از مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران نگرش مثبتی نسبت به منابع الکترونیکی دارند.
۲. بیش از ۵۰ درصد از مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران نگرش مثبتی نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی دارند.
۳. بین ویژگی‌های فردی مدیران (جنسیت، سن، مدرک تحصیلی و رشته تحصیلی) و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد.
۴. بین ویژگی‌های فردی مدیران (جنسیت، سن، مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، سابقه مدیریت و سابقه کاری در سایر پست‌ها) و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر که به بررسی نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به خرید منابع الکترونیکی می پردازد از نوع پژوهش های پیمایشی - تحلیلی می باشد.

جامعه پژوهش

جامعه پژوهش شامل کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران به استثنای کتابخانه های تخصصی وابسته به دانشگاه ها می باشد، که تعداد این کتابخانه ها ۸۶ کتابخانه بوده که تعداد ۲۶ کتابخانه به دلایل مختلف از جمله انحلال کتابخانه، نداشتن مدیر و مسئول مشخص و یا عدم تمایل به پاسخگویی به پرسشنامه پژوهش از تحقیق کنار گذاشته شدند و پژوهش حاضر با داده های حاصل از پاسخگویی ۶۰ نفر از مدیران کتابخانه های تخصصی انجام گرفت.

ابزار گردآوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده ها

در این پژوهش برای جمع آوری داده ها از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه این پژوهش شامل ۵۸ سوال بوده که در طراحی بخش اعظم پرسشنامه، از طیف نگرش لیکرت استفاده شده است. طیف های نگرش تعدادی عبارت نگرشی هستند که پاسخگو نظر موافق یا مخالف خود را نسبت به آنها ابراز می دارد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها، از نمودارها، جدول های فراوانی، درصد فراوانی و شاخص های آماری نظیر میانگین استفاده شده است. همچنین روش های استنباط آماری نظیر آزمون تی استیودنت و آزمون آنالیز واریانس مورد استفاده قرار گرفت.

مروری بر مطالعات گذشته در داخل کشور

ماهر النقش (۱۳۸۳) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "بررسی روشهای توسعه منابع اطلاعاتی الکترونیکی در کتابخانه های دیجیتالی شهر تهران" روشهای توسعه منابع الکترونیکی را در ۱۵ کتابخانه دیجیتالی شهر تهران مورد بررسی قرار داده و میزان استفاده کتابخانه های مورد پژوهش را از پویس منابع، تهیه منابع به صورت الکترونیکی، تولید منابع و اشتراک منابع در توسعه منابع الکترونیکی بررسی نموده است.

یاری فیروزآبادی (۱۳۸۵) در مقاله ای با عنوان "کتابخانه های تخصصی و فناوری اطلاعات" به موضوعاتی مرتبط با آینده کتابخانه های تخصصی از جنبه های تغییرات فناوری و حرفه ای پرداخته و دیدگاه هایی را در مورد آینده کتابخانه های تخصصی مطرح کرده است. در این پژوهش آینده کتابخانه های تخصصی چنین ترسیم شده است که مواد و محملهای اطلاعاتی کتابخانه در مسیر کاهش حجم، کاهش وزن، کاهش هزینه، افزایش کارایی، افزایش سرعت، افزایش قابلیت ها، افزایش حجم ذخیره اطلاعات و قابلیت حمل و نقل در حرکتند.

مظفرمقام (۱۳۸۷) در پژوهشی به بررسی دیدگاه های مدیران کتابخانه های تخصصی شهر تهران در مورد ایجاد کتابخانه های دیجیتال پرداخته است. در این پژوهش که به روش پیمایشی و از طریق پرسشنامه انجام گرفته، نشان داده است که مدیران کتابخانه های تخصصی مورد پژوهش شناخت و آگاهی خوبی نسبت به کتابخانه دیجیتال دارند و نظرشان نسبت به دیجیتالی کردن منابع کتابخانه ها مثبت است. از دیدگاه مدیران، بیش از نیمی از کتابخانه ها از امکانات مالی و بودجه و همچنین امکانات سخت افزاری و نرم افزاری برخوردار نیستند. با این وجود ایجاد این گونه کتابخانه ها ضروری است. از میان ۶۲ کتابخانه جامعه پژوهش، ۱۰ کتابخانه و آن هم فقط برخی منابع خود را دیجیتالی کرده اند.

فهیمی فر و غائبی (۱۳۸۷) در مقاله ای با عنوان "کتاب های الکترونیکی از دیدگاه متخصصان اطلاع رسانی شاغل در کتابخانه های مرکزی دانشگاه های شهر تهران" به بررسی فواید و مشکلات فراهم آوری منابع الکترونیکی و همچنین ویژگی ها و کاستی های کتاب های الکترونیکی پرداخته و نظر ۶۰ نفر از کتابداران دانشگاهی شاغل در دانشگاه های شهر تهران را مطرح نموده است. بر اساس نتایج این پژوهش، در نظر کتابداران، قابلیت چند رسانه ای مهم ترین عامل افزایش تمایل کاربران و اشغال فضای کم به ویژه کتاب های چند جلدی و مرجع، آسانی انتخاب، امانت کتاب به صورت هم زمان و ... به ترتیب از مهم

ترین عوامل تمایل کتابداران نسبت به کتاب‌های الکترونیکی است. یافته‌ها نشان می‌دهند، مشکلات سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، نبود فهرست همگانی در زمینه کتاب‌های الکترونیکی، پایین بودن سطح آشنایی کاربران، نفوذگرهای موجود و عوامل نظیر خستگی چشم هنگام مطالعه این کتاب‌ها و ... از جمله مشکلات مربوط به این کتاب‌ها در نظر کتابداران دانشگاهی مورد مطالعه است.

مروری بر مطالعات گذشته در خارج از کشور

یانگر^۱ (۲۰۰۲) در پژوهش خود با عنوان "از داخل به خارج: نگاهی سازمانی به منابع الکترونیکی و توسعه مجموعه" به بررسی منابع الکترونیکی و توسعه مجموعه و چگونگی تغییر دسترسی به اطلاعات توسط منابع الکترونیکی می‌پردازد و بیان می‌کند که منابع الکترونیکی مجموعه کتابخانه‌های تحقیقاتی از منابع چاپی سبقت گرفته‌اند. اگرچه آمارها بیانگر این واقعیت است که کتابخانه‌های تحقیقاتی هنوز بیشتر بودجه خود را صرف خرید منابع چاپی می‌کنند ولی این صرف هزینه به به نحو شگفت‌انگیزی به سود منابع الکترونیکی تغییر می‌کند به طوری که بیشتر کتابخانه‌های تحقیقاتی اشتراک منابع چاپی خود را قطع کرده‌اند و هزینه‌ها بیشتر برای منابع الکترونیکی صرف می‌شود.

کینگ^۲ (۲۰۰۴) در مقاله خود تحت عنوان "آینده کتابخانه‌های تخصصی"، اشاره می‌کند که در سال ۲۰۱۰ حداقل ۸۰ درصد کل نسخه‌های مجلات و روزنامه‌ها و ۵۰ درصد خلاصه مذاکرات کنفرانس‌های تاریخی و ۹۰ درصد خلاصه مذاکرات کنفرانس‌هایی که هم‌اکنون وجود دارند، بصورت پیوسته یا دیجیتالی در دسترس خواهند بود.

کوکس^۳ (۲۰۰۴) در پژوهش خود، «کتاب‌های الکترونیکی: فرصت‌ها و چالش‌ها» بیان می‌نماید زمانی که کتابداران بتوانند مجموعه الکترونیکی قابل انعطاف‌تر، مرتبط‌تر و پویاتری نسبت به کتاب‌های چاپی فراهم آورند، تمایل دانشجویان و استادان نیز نسبت به آنها افزایش می‌یابد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری پیشینه‌های پژوهش:

پیشینه‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اکثر نگرش‌سنجی‌هایی که در حیطه گسترش فناوری در کتابخانه‌ها صورت گرفته، در خصوص نگرش نسبت به ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی و یا نسبت به ماشینی کردن فعالیت‌های کتابخانه بوده است و نتایج به دست آمده حاکی از نگرش‌های مثبت نسبت به این فناوری‌ها می‌باشد. کلیه پژوهش‌ها با وجود مشکلات و چالش‌های فناوری‌های جدید، اشاره به افزایش استفاده از آنها در کتابخانه‌ها داشته‌اند.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این بخش پس از ارائه اطلاعات و یافته‌ها در خصوص مشخصات فردی مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران، به ارائه پاسخ پرسش‌های اساسی و نیز نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌پردازیم.

- مشخصات فردی مدیران کتابخانه‌های تخصصی:

داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده از ۶۰ مدیر کتابخانه تخصصی نشان می‌دهد که ۲۴ نفر (۴۰٪) از مدیران کتابخانه‌های تخصصی مرد و ۳۶ نفر (۶۰٪) آنها زن بوده‌اند.

در مورد سن مدیران نتایج نشان می‌دهد که اکثریت مدیران یعنی ۴۶/۶ درصد مدیران بین ۳۱ تا ۴۰ سال سن داشته‌اند. ۳۶/۲ درصد آنها بین ۴۱ تا ۵۰ سال، ۸/۶ درصد بین ۵۱ تا ۸۰ سال، ۵/۲ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال و بالاخره ۳/۴ درصد مدیران در گروه سنی ۶۱ سال و بالاتر قرار داشته‌اند.

اکثریت مدیران کتابخانه‌های تخصصی یعنی ۴۲/۲ درصد آنها دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده، ۴۰/۷ درصد آنها دارای مدرک کارشناسی و ۱۶/۹ درصد مدیران نیز دارای مدرک تحصیلی دکترا و بالاتر بوده‌اند. یافته‌ها نشان داد که

¹ Younger

² King

³ Cox

هیچیک از مدیران مدرک کاردانی، دیپلم و پایین تر از دیپلم نداشته اند.

در خصوص رشته تحصیلی مدیران، نتایج گویای آن است که ۷۹/۶ درصد از مدیران کتابخانه های تخصصی که به پرسشنامه ها پاسخ داده اند، دارای تحصیلات کتابداری و اطلاع رسانی و ۲۰/۴ درصد آنها در رشته های غیر کتابداری تحصیل نموده اند که از این میان اکثراً تحصیلاتشان مرتبط با موضوع تخصصی سازمان محل خدمت می باشد.

سابقه مدیریت مدیران نیز جز موارد مشخصات فردی می باشد که در پرسشنامه مورد سوال قرار گرفته است. بر این اساس ۳ نفر از مدیران (۵ درصد) سابقه مدیریت خود در کتابخانه را ذکر نکرده اند و از میان پاسخ دهندگان، اکثریت مدیران کتابخانه ها که شامل ۳۳/۳ درصد می باشند بین ۶ تا ۱۰ سال سابقه مدیریت در کتابخانه دارند. ۲۸/۱ درصد مدیران سابقه کمتر از ۵ سال، ۲۶/۳ درصد سابقه بین ۱۱ تا ۱۵ سال، ۷ درصد سابقه مدیریتشان ۲۱ سال و بیشتر و ۵/۳ درصد نیز سابقه مدیریت بین ۱۶ تا ۲۰ سال دارند.

در خصوص سابقه کاری مدیران کتابخانه های تخصصی در سایر پست ها از بین ۶۰ نفر جامعه آماری، ۴۲ مدیر به این سوال پاسخ داده اند، که از این میان ۵۰ درصد مدیران دارای سابقه کاری کمتر از ۵ سال در سایر پست های سازمانی، ۲۶/۲ درصد سابقه ۶ تا ۱۰ سال، ۱۱/۹ درصد سابقه بین ۱۶ تا ۲۰ سال، ۹/۵ درصد دارای سابقه ۲۱ سال و بیشتر و ۲/۴ درصد مدیران سابقه کاری ۱۱ تا ۱۵ سال در سایر پست ها به جز پست مدیریت در کتابخانه را داشته اند.

پاسخ به پرسش های اساسی پژوهش:

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی نسبت به منابع الکترونیکی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱. توزیع فراوانی نگرش مدیران کتابخانه های تخصصی نسبت به منابع الکترونیکی

کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	نگرش نسبت به منابع الکترونیکی
۳/۳	۵/۰	۵/۰	۴۸/۳	۳۸/۳	منابع الکترونیکی باعث افزایش سرعت مطالعه و صرفه جویی در وقت خواننده می شوند.
۰/۰	۰/۰	۵/۰	۴۱/۷	۵۳/۳	منابع الکترونیکی از طریق داشتن لینک های مرتبط، دسترسی به علوم سراسر جهان و منابع بیشتر را به راحتی ممکن می سازد.
۰/۰	۳/۳	۱۳/۳	۴۸/۳	۳۵/۰	منابع الکترونیکی به دلیل امکان چند رسانه ای بودن سطح یادگیری را بالا می برد.
۲۵/۹	۶۹/۰	۵/۲	۰/۰	۰/۰	با وجود منابع الکترونیکی دیگر نیازی به استفاده از منابع چاپی نمی باشد.
۰/۰	۱۵/۵	۲۴/۱	۴۳/۱	۱۷/۲	منابع الکترونیکی امکان ارتباط کاربر با تولیدکنندگان اطلاعات را به راحتی ممکن می سازد.
۰/۰	۱۰/۰	۵/۰	۵۱/۷	۳۳/۳	دسترسی به منابع الکترونیکی بسیار سریع تر از منابع چاپی صورت می گیرد.
۱/۷	۲۶/۷	۲۵/۰	۳۶/۷	۱۰/۰	ارتباط با ناشران برای خرید منابع الکترونیکی نسبت به منابع چاپی بسیار راحتتر و سریعتر است.
۵/۰	۳۶/۷	۱۳/۳	۳۰/۰	۱۵/۰	منابع الکترونیکی با مشکل مفقود شدن مواجه نیستند.
۱/۷	۳۱/۷	۱۳/۳	۴۸/۳	۵/۰	منابع الکترونیکی باعث کاهش مراجعات به کتابخانه می شوند.
۰/۰	۳/۴	۶/۸	۵۹/۳	۳۰/۵	منابع الکترونیکی کتابخانه را ملزم به همگامی با فناوری های روز می کند.
۸/۳	۴۳/۳	۲۳/۳	۲۵/۰	۰/۰	مطالعه ی منابع الکترونیکی بر روی صفحه ی نمایشگر به راحتی صورت می گیرد.
۵/۰	۳۶/۷	۲۳/۳	۳۵/۰	۰/۰	مرور منابع الکترونیکی به راحتی صورت می گیرد.
۱۵/۰	۷۰/۰	۱/۷	۱۳/۳	۰/۰	تغییر عادت مطالعه از منابع چاپی به منابع الکترونیکی آسان بوده و تمایل بیشتر به سمت مطالعه منابع الکترونیکی می باشد.
۱۶/۹	۵۲/۵	۱۵/۳	۱۵/۳	۰/۰	وجود فهرستگان جهانی برای منابع الکترونیکی، امکان آگاهی از نشر منابع الکترونیکی جدید را آسان می سازد.
۱۳/۳	۵۳/۳	۱۰/۰	۲۱/۷	۱/۷	استفاده از منابع الکترونیکی حتی با وجود نیاز به سخت افزار و نرم افزار های مختلف آسان است.
۶/۳۸	۳۰/۴۲	۱۲/۶۳	۳۴/۵۷	۱۶	درصد فراوانی کل

با توجه به درصد فراوانی های جدول ۱ مشاهده می شود که ۵۰/۵۷ درصد مدیران در خصوص نگرش نسبت به منابع الکترونیکی، با انتخاب طیف موافق و کاملاً موافق، نگرش مثبت خود را در خصوص منابع الکترونیکی ابراز داشته اند. همچنین

۱۲/۶۳ درصد مدیران نظر خاصی نداشته و یا نظرشان با توجه به شرایط مختلف متفاوت است. ۳۸/۸۳ درصد مدیران نیز با انتخاب طیف‌های مخالف و کاملاً مخالف نگرش منفی خود را نسبت به منابع الکترونیکی ابراز کرده‌اند. بر اساس نتایج فوق، ۵۰/۵۷ درصد مدیران نگرش مثبتی نسبت به منابع الکترونیکی داشته که بیش از ۵۰ درصد مدیران می‌باشد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تایید می‌شود.

پرسش دوم پژوهش، نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران را نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی مورد بررسی قرار داده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی

کاملاً مخالف	مخالف	بی‌نظر	موافق	کاملاً موافق	نگرش نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی
۱/۷	۳۶/۷	۲۶/۷	۲۲/۳	۱۱/۷	انتخاب کتاب‌های الکترونیکی راحتتر از انتخاب کتب چاپی است.
۶/۷	۳۱/۷	۲۶/۷	۳۰/۰	۵/۰	انتخاب مجلات الکترونیکی راحتتر از انتخاب مجلات چاپی است.
۱۰/۰	۵۳/۳	۱۰/۰	۲۵/۰	۱/۷	انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی به راحتی صورت می‌گیرد.
۳/۳	۲۸/۳	۱۱/۷	۴۳/۳	۱۳/۳	تهیه کتاب‌های الکترونیکی راحتتر از کتاب‌های چاپی است.
۰	۲۳/۳	۲۳/۳	۳۶/۷	۱۶/۷	تهیه مجلات الکترونیکی راحتتر از مجلات چاپی است.
۱/۷	۲۸/۳	۱۵/۰	۵۱/۷	۳/۳	تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی به راحتی صورت می‌گیرد.
۱۰/۰	۴۱/۷	۱۶/۷	۲۸/۳	۳/۳	تهیه کتاب‌های الکترونیکی باعث کاهش حجم کاری کتابداران خواهد شد.
۱۰/۰	۳۶/۷	۱۳/۳	۳۰/۰	۱۰/۰	تهیه مجلات الکترونیکی باعث کاهش حجم کاری کتابداران خواهد شد.
۱۱/۷	۳۳/۳	۱۵/۰	۳۶/۷	۳/۳	تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی باعث کاهش حجم کاری کتابداران خواهد شد.
۰	۰	۰	۵۵/۰	۴۵/۰	تهیه کتاب‌های الکترونیکی باعث صرفه‌جویی در فضای کتابخانه می‌شود.
۰	۰	۰	۵۵/۰	۴۵/۰	تهیه مجلات الکترونیکی باعث صرفه‌جویی در فضای کتابخانه می‌شود.
۰	۰	۰	۵۱/۷	۴۸/۳	خرید پایگاه‌های اطلاعاتی باعث صرفه‌جویی در فضای کتابخانه می‌شود.
۰	۲۸/۳	۱۰/۰	۴۸/۳	۱۳/۳	خرید کتاب‌های الکترونیکی هزینه‌ی کمتری نسبت به خرید کتب چاپی دارد.
۰	۳۶/۷	۶/۷	۴۳/۳	۱۳/۳	خرید مجلات الکترونیکی هزینه‌ی کمتری نسبت به خرید مجلات چاپی دارد.
۱/۷	۴۵/۰	۶/۷	۳۶/۷	۱۰/۰	خرید پایگاه‌های اطلاعاتی هزینه‌ی کمتری نسبت به خرید منابع چاپی دارد.
۰	۲۹/۳	۱۳/۸	۵۱/۷	۵/۲	هزینه ذخیره و نگهداری کتاب‌های الکترونیکی بسیار کمتر از منابع چاپی است.
۳/۴	۲۵/۹	۱۰/۳	۵۵/۲	۵/۲	هزینه ذخیره و نگهداری مجلات الکترونیکی بسیار کمتر از منابع چاپی است.
۳/۴	۲۵/۹	۸/۶	۵۶/۹	۵/۲	هزینه ذخیره و نگهداری اطلاعات پایگاه‌های اطلاعاتی بسیار کمتر از منابع چاپی است.
۵/۲	۵۵/۲	۱/۷	۳۷/۹	۰	هزینه خرید تجهیزات لازم برای استفاده از کتاب‌های الکترونیکی چندان زیاد نیست.
۵/۳	۵۲/۶	۱/۸	۴۰/۴	۰	هزینه خرید تجهیزات لازم برای استفاده از مجلات الکترونیکی چندان زیاد نیست.
۵/۱	۵۷/۶	۳/۴	۳۳/۹	۰	هزینه خرید تجهیزات لازم برای استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی چندان زیاد نیست.
۱۳/۶	۵۷/۶	۲۰/۳	۸/۵	۰	وضعیت نامشخص حق مولف در کشور مشکلی در تهیه کتاب‌های الکترونیکی ایجاد نمی‌کند.
۱۰/۲	۵۲/۵	۱۶/۹	۱۵/۳	۵/۱	وضعیت نامشخص حق مولف در کشور مشکلی در تهیه مجلات الکترونیکی ایجاد نمی‌کند.
۱۳/۶	۴۲/۴	۲۳/۷	۱۵/۳	۵/۱	وضعیت نامشخص حق مولف در کشور مشکلی در تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی ایجاد نمی‌کند.
۳/۴	۲۲/۴	۱۵/۵	۴۴/۸	۱۳/۸	تهیه کتاب‌های الکترونیکی در کتابخانه با استقبال زیاد کاربران رو به رو است.
۰	۱۵/۵	۱۰/۳	۵۰/۰	۲۴/۱	تهیه مجلات الکترونیکی در کتابخانه با استقبال زیاد کاربران رو به رو است.
۰	۷/۱	۱۲/۵	۵۵/۴	۲۰/۰	تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی در کتابخانه با استقبال زیاد کاربران رو به رو است.
۴/۰۷	۳۱	۱۱/۹	۴۰/۳۲	۷۱/۱۲	درصد فراوانی کل

جدول ۳. مقایسه درصد فراوانی کل نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی نسبت به تهیه و خرید هر یک از منابع الکترونیکی

نگرش نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف
کتاب های الکترونیکی	۱۱/۲۸	۳۷/۹	۱۲/۹۵	۳۳/۲	۴/۱۳
مجلات الکترونیکی	۱/۱۴	۳۹/۶۷	۱۲/۲۱	۳۰/۲۷	۳/۷۵
پایگاه های اطلاعاتی	۱۲/۲۱	۴۳/۴۲	۱۰/۵۳	۲۹/۵۲	۴/۳۲

در خصوص نگرش مدیران نسبت به تهیه و خرید هر یک از منابع الکترونیکی به طور جداگانه، با توجه به جدول ۲ و ۳ مشاهده می شود که ۴۹/۷۲ درصد مدیران طیف های موافق و کاملاً موافق را در خصوص خرید و تهیه کتاب های الکترونیکی، ۵۳/۷۷ درصد مدیران طیف های موافق و کاملاً موافق را در خصوص خرید و تهیه مجلات الکترونیکی و ۵۵/۶۳ درصد مدیران نیز طیف های موافق و کاملاً موافق را نسبت به تهیه و خرید پایگاه های اطلاعاتی انتخاب نموده، در نتیجه می توان گفت که نگرش ۴۹/۷۲ درصد مدیران نسبت به خرید و تهیه کتاب های الکترونیکی، ۵۳/۷۷ درصد مدیران نسبت به خرید و تهیه مجلات الکترونیکی و ۵۵/۶۳ درصد مدیران نیز نسبت به تهیه و خرید پایگاه های اطلاعاتی مثبت می باشد. همانگونه که مشاهده می شود، درصد بیشتری از مدیران نگرش مثبتی نسبت به خرید و تهیه پایگاه های اطلاعاتی دارند و درصد کمتری نگرش مثبت نسبت به تهیه و خرید کتاب های الکترونیکی دارند.

با توجه به درصد فراوانی کل در جدول ۲، مشاهده می شود که ۵۳/۰۳ درصد مدیران طیف کاملاً موافق و موافق، ۳۵/۰۷ درصد نیز طیف مخالف و کاملاً مخالف و ۱۱/۹ درصد نیز طیف بی نظر را انتخاب نموده اند. در نتیجه ۵۳/۰۳ درصد مدیران نگرش مثبت، ۳۵/۰۷ درصد نگرش منفی و ۱۱/۹ درصد نیز نگرش متوسط نسبت به تهیه منابع الکترونیکی دارند.

پرسش سوم پژوهش مربوط به بررسی مهمترین مشکلات خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی از دیدگاه مدیران کتابخانه ها و اولویت بندی آنها می باشد. مهمترین مشکلی که در تهیه و خرید منابع الکترونیکی از دیدگاه مدیران کتابخانه های تخصصی وجود دارد، هزینه های خرید منابع الکترونیکی است که با میانگین ۵/۷۵ اولویت اول مشکلات خرید منابع الکترونیکی، پس از آن هزینه های خرید تجهیزات لازم جهت استفاده از منابع الکترونیکی با میانگین ۵/۴۳ اولویت دوم، سپس تصمیم گیری در خصوص چگونگی نوع خرید منابع الکترونیکی با میانگین ۵ در اولویت سوم، پس از آن هزینه های نگهداری تجهیزات با میانگین ۴/۳۰ در اولویت چهارم، عدم استقبال کاربران با میانگین ۳/۳۸ در اولویت پنجم، قانون حق مولف با میانگین ۳/۷۸ در اولویت ششم و در نهایت سایر موارد با میانگین ۱ در اولویت هفتم مشکلات تهیه و خرید منابع الکترونیکی قرار دارند.

در پاسخ به **پرسش چهارم** پژوهش مبنی بر اینکه تصمیم گیری و خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی به چه صورت است، نتایج نشان می دهد که:

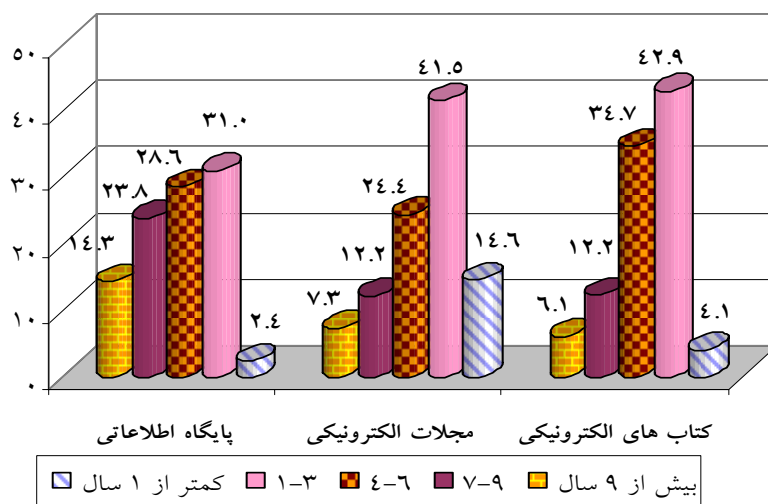
در میان کتابخانه های تخصصی که مدیران آنها پاسخگوی سوالات پرسشنامه بوده اند، تعداد ۱۰ کتابخانه هیچگونه منبع الکترونیکی در کتابخانه خود نداشته و ۲۸ کتابخانه نیز هر سه مورد منبع الکترونیکی مورد نظر (کتاب های الکترونیکی، مجلات الکترونیکی و پایگاه های اطلاعاتی) را دارا می باشند. به طور کلی ۷۵ درصد کتابخانه ها دارای کتاب های الکترونیکی، ۶۱/۷ درصد آنها دارای مجلات الکترونیکی و ۶۵ درصد آنها نیز دارای پایگاه های اطلاعاتی بوده اند.

در خصوص تصمیم گیری مدیران در خرید و تهیه منابع الکترونیکی، نتایج نشان داد که ۵۰ درصد مدیران پاسخ دهنده به پرسشنامه، نقش زیادی در تصمیم گیری در خصوص خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه دارند. همچنین در ۴۱/۷ درصد کتابخانه ها مدیران رده بالاتر سازمان نیز نقش زیادی در تصمیم گیری در خصوص خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه داشته اند و نیز در ۳۷/۵ درصد کتابخانه ها نقش مدیران رده بالاتر سازمانی بسیار زیاد بوده است. کتابداران و اعضای کتابخانه در اکثر کتابخانه ها نقش متوسط در تصمیم گیری در خصوص خرید منابع داشته اند.

اکثریت کتابخانه های تخصصی تهیه هر سه نوع منبع الکترونیکی مورد نظر را بین ۱ تا ۳ سال است که آغاز کرده اند. کتاب های الکترونیکی در ۴۲/۹ درصد کتابخانه ها، مجلات الکترونیکی در ۴۱/۵ درصد کتابخانه ها و پایگاه های اطلاعاتی در

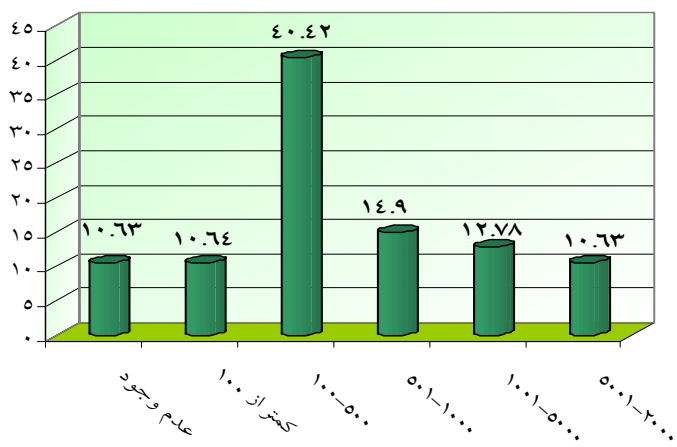

۳۱ درصد کتابخانه‌ها بین ۱ تا ۳ سال است که تهیه می‌شوند. نتایج نشان می‌دهد که سابقه‌ی تهیه و خرید پایگاه‌های اطلاعاتی نسبت به خرید و تهیه کتاب‌ها و مجلات الکترونیکی بیشتر است چرا که درصد بیشتری از کتابخانه‌ها بیش از ۳ سال است که تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی را آغاز نموده‌اند که این درصد در خصوص آغاز تهیه کتاب‌های الکترونیکی و مجلات الکترونیکی کمتر می‌باشد.

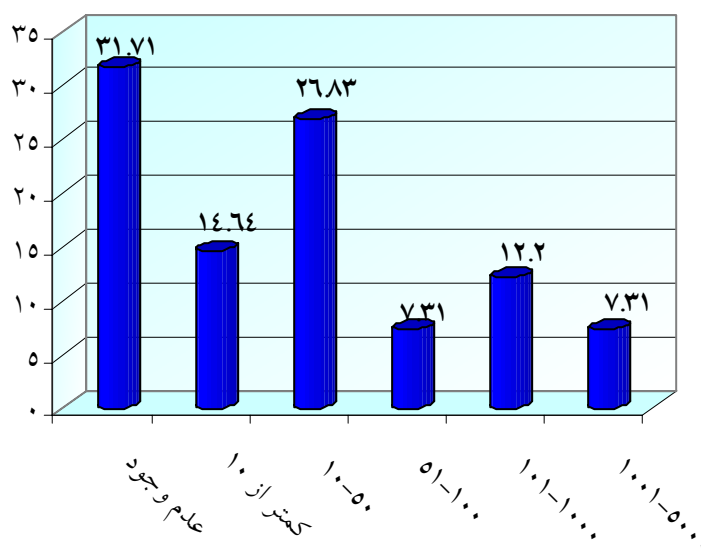
نمودار ۱. نمودار مقایسه‌ای مدت زمان تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران

موجودی کتاب‌های الکترونیکی در اکثر کتابخانه‌های تخصصی یعنی در ۴۰/۴۲ درصد آنها بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ عنوان کتاب الکترونیکی می‌باشد.

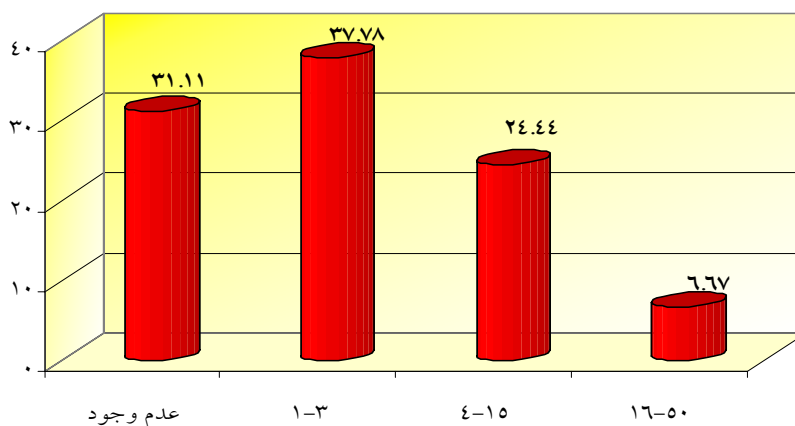
نمودار ۲. توزیع فراوانی کتاب‌های الکترونیکی موجود در کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران

در اکثر کتابخانه‌های تخصصی یعنی ۳۱/۷۱ درصد آنها هیچگونه مجلات الکترونیکی موجود نمی‌باشد و در ۲۶/۸۳ درصد آنها نیز بین ۱۰ تا ۵۰ عدد مجله الکترونیکی موجود است.

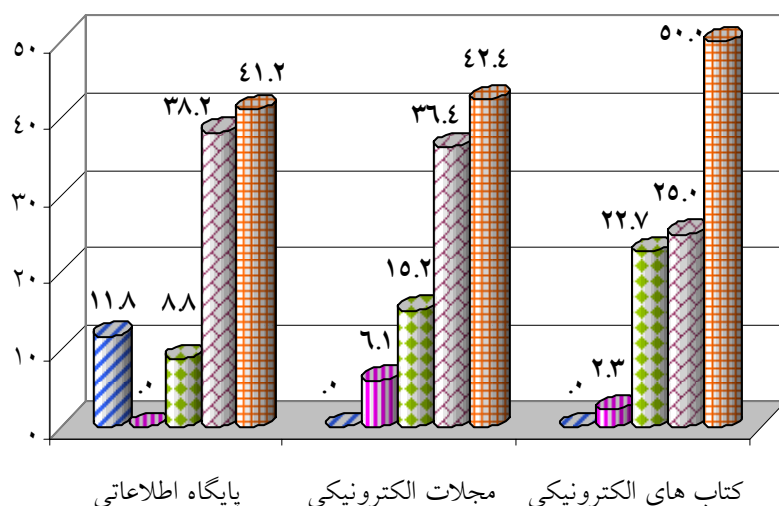
نمودار ۳. توزیع فراوانی مجلات الکترونیکی موجود در کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران

۳۷/۷۸ درصد از کتابخانه ها، بین ۱ تا ۳ پایگاه اطلاعاتی در کتابخانه خود داشته و ۳۱/۱۱ درصد کتابخانه ها هیچگونه پایگاه اطلاعاتی نداشته و مشترک نیستند.

نمودار ۴. توزیع فراوانی پایگاه های اطلاعاتی موجود در کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران

میزان بودجه ای که در کتابخانه های تخصصی صرف خرید منابع الکترونیکی می شود در مورد هر سه منبع تا حدی مشابه بوده به این معنی که در اکثریت کتابخانه ها برای تهیه و خرید هر سه منبع کمتر از ۱۰ درصد بودجه کتابخانه اختصاص داده می شود. که این موضوع در ۵۰ درصد کتابخانه ها برای خرید کتاب های الکترونیکی، در ۴۲/۴ درصد کتابخانه ها برای خرید مجلات الکترونیکی و در ۴۱/۲ درصد کتابخانه ها نیز برای خرید پایگاه های اطلاعاتی صادق است. همچنین لازم به ذکر است که درصد قابل توجهی از کتابخانه ها نیز بین ۱۱ تا ۳۰ درصد بودجه کتابخانه را صرف خرید منابع الکترونیکی می کنند.

پیش از ۷۰ درصد ۷۰-۵۱ درصد ۳۱-۵۰ درصد ۱۱-۳۰ درصد کمتر از ۱۰ درصد

نمودار ۵. نمودار مقایسه‌ای درصد بودجه جهت خرید منابع الکترونیکی

روش‌های تهیه کتاب‌ها و مجلات الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی متفاوت و هر کتابخانه یک روش تهیه را در اولویت قرار داده است. اما اکثریت کتابخانه‌های تخصصی اولین، دومین و سومین اولویت تهیه کتاب‌های الکترونیکی را به ترتیب تهیه کتاب‌های الکترونیکی بر روی دیسک فشرده همراه با کتاب چاپی، کتاب‌های الکترونیکی رایگان در وب تحت قانون حق مولف و کتاب‌های الکترونیکی ذاتا الکترونیکی و خرید آنها بر روی دیسک فشرده را نام برده‌اند.

جدول ۴. توزیع فراوانی اولویت روش تهیه کتاب‌های الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران

روشنی‌های تهیه کتاب‌های الکترونیکی	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۳	اولویت ۴	اولویت ۵	اولویت ۶	اولویت ۷	اولویت ۸	بی‌پاسخ	میانگین ن
کتاب‌های الکترونیکی رایگان در وب تحت قانون حق مولف	۲۲/۰	۱۲/۰	۲۲/۰	۶/۰	۴/۰	۲/۰	۴/۰	-	۲۸/۰	۶/۲۸
کتاب‌های الکترونیکی رایگان در وب بدون رعایت قانون حق مولف	۶/۰	۱۶/۰	۶/۰	۲۴/۰	۶/۰	۱۰/۰	۶/۰	-	۲۶/۰	۵/۱۶
کتاب‌های الکترونیکی رایگان در وب تنها با قابلیت دسترسی و مطالعه در وب و بدون امکان ذخیره	-	۴/۰	۲۲/۰	۱۶/۰	۸/۰	۴/۰	۶/۰	-	۴۰/۰	۴/۹۳
کتاب‌های الکترونیکی بر روی دیسک فشرده به همراه کتاب چاپی	۲۸/۰	۲۴/۰	۱۶/۰	۱۲/۰	۸/۰	-	-	-	۱۲/۰	۶/۵۹
کتاب‌های ذاتا الکترونیکی و خرید بر روی دیسک فشرده	۲۴/۰	۲۶/۰	۱۲/۰	۶/۰	۱۰/۰	۸/۰	۲/۰	-	۱۲/۰	۶/۱۸
کتاب‌های الکترونیکی موجود در وب و دانلود با پرداخت هزینه	۶/۰	۱۲/۰	۱۲/۰	۶/۰	۱۲/۰	۱۰/۰	۲/۰	-	۴۰/۰	۵/۲۷
خرید کتاب‌های الکترونیکی به صورت کنسرسیومی	۱۲/۰	-	-	۴/۰	۲/۰	۸/۰	۱۰/۰	-	۶۴/۰	۴/۶۷
سایر موارد	-	-	-	-	-	-	-	-	۸۸/۰	۱/۰۰

در خصوص اولویت تهیه مجلات الکترونیکی نیز اولین، دومین و سومین اولویت خرید مجلات الکترونیکی را به ترتیب، خرید پایگاه های اطلاعاتی و استفاده از مقالات مجلات مشترک در پایگاه، تهیه مجلات الکترونیکی با پرداخت هزینه اشتراک یک دوره به طور کامل و مجلات الکترونیکی رایگان و دسترسی آزاد عنوان کرده اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی اولویت روش تهیه مجلات الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران

روش های تهیه مجلات الکترونیکی	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۳	اولویت ۴	اولویت ۵	اولویت ۶	اولویت ۷	بی پاسخ	میانگین
مجلات الکترونیکی رایگان و دسترسی آزاد	-	28/0	18/0	10/0	14/0	4/0	-	26/0	5/32
مجلات الکترونیکی با پرداخت هزینه اشتراک یک دوره به طور کامل	22/0	18/0	-	6/0	10/0	-	-	44/0	5/64
مجلات الکترونیکی با پرداخت هزینه اشتراک کوتاه مدت	4/0	12/0	-	4/0	16/0	6/0	-	58/0	4/19
دریافت مقالات مورد نیاز از مجلات به جای خرید کامل مجله و دریافت تمامی مقالات	-	12/0	-	6/0	20/0	6/0	-	56/0	3/82
خرید مجلات به صورت کنسرسیومی و مشترک با سایر کتابخانه ها	8/0	8/0	-	-	16/0	10/0	-	58/0	4/10
خرید و اشتراک پایگاه های اطلاعاتی و استفاده از مقالات مجلات مشترک در پایگاه	32/0	12/0	-	4/0	10/0	2/0	-	40/0	5/77
سایر موارد	-	-	-	-	-	-	10/0	90/0	1/00

- آزمون فرضیه های پژوهش:

آزمون فرضیه شماره ۱: بیش از ۵۰ درصد از مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نگرش مثبتی نسبت به منابع الکترونیکی دارند.

فرضیه اول پژوهش از نوع فرضیه های توصیفی بوده لذا بررسی درصد فراوانی های به دست آمده در بخش آمار توصیفی می تواند بیانگر رد یا قبول فرضیه شماره ۱ باشد. همانطور که در جدول ۱ مشاهده شد، درصد فراوانی های کل نگرش مدیران نسبت به منابع الکترونیکی با یکدیگر مورد مقایسه قرار گرفت. و مشخص شد که ۱۶ درصد مدیران به طیف نگرشی کاملاً موافق، ۲۴.۵۷ درصد به طیف نگرشی موافق، ۱۲.۶۳ درصد به طیف نگرشی بی نظر، ۳۰.۴۲ درصد به طیف نگرشی مخالف، ۶.۳۸ درصد به طیف نگرشی کاملاً مخالف امتیاز داده اند. حال اگر طیف نگرشی کاملاً موافق و موافق را به منزله ی نگرش مثبت مدیران نسبت به منابع الکترونیکی در نظر بگیریم، در نتیجه ۵۰.۵۷ درصد نظر مدیران نسبت به منابع الکترونیکی مثبت بوده در نتیجه ۵۰.۵۷ درصد نگرش مثبتی دارند. همچنین ۱۲.۶۳ درصد مدیران نظر خاصی نداشته و یا نظرشان با توجه به شرایط مختلف متفاوت است و ۳۶.۸۳ درصد مدیران نیز نگرش منفی نسبت به منابع الکترونیکی دارند.

بنابراین نتایج، فرضیه شماره ۱ پژوهش تایید می شود.

آزمون فرضیه شماره ۲: بیش از ۵۰ درصد از مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نگرش مثبتی نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه های تخصصی دارند.

فرضیه شماره ۲ نیز از نوع فرضیه های توصیفی می باشد و درصد فراوانی های به دست آمده در جدول ۲ می تواند دلیلی بر تایید و یا عدم تایید فرضیه پژوهش باشد.

همانطور که در جدول ۱ درصد فراوانی کل نگرش مدیران نسبت به تهیه و خرید منابع الکترونیکی مشاهده شد، ۱۲.۷۱ درصد مدیران طیف نگرشی کاملاً موافق، ۴۰.۳۲ درصد مدیران طیف نگرشی موافق، ۱۱.۹ درصد مدیران طیف نگرشی بی نظر، ۳۱ درصد طیف نگرشی مخالف و ۴۰.۷ درصد مدیران طیف نگرشی کاملاً مخالف را در خصوص نگرش نسبت به تهیه منابع

الکترونیکی انتخاب نموده اند. چنانچه طیف نگرشی کاملاً موافق و موافق را به منزله نگرش مثبت و طیف نگرشی کاملاً مخالف و مخالف را به منزله نگرش منفی تر نسبت به تهیه منابع الکترونیکی در نظر بگیریم در نتیجه می توان گفت که ۵۳.۰۳ درصد مدیران نگرش مثبت و ۳۵.۰۷ درصد نیز نگرش منفی و ۱۱.۹ درصد نیز نگرش متوسط نسبت به تهیه منابع الکترونیکی دارند. بنابراین نتایج، فرضیه شماره ۲ پژوهش تایید می شود.

آزمون فرضیه شماره ۳: بین ویژگی های فردی مدیران (جنسیت، سن، مدرک تحصیلی و رشته تحصیلی) و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد. این فرضیه شامل ۴ بخش می باشد که در جدول ۶ به آزمون هر یک از بخش های فرضیه پرداخته شده و رابطه هر یک از ویژگی های فردی مدیران با نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی سنجیده شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه شماره ۳

رابطه معنادار بین مشخصات فردی و نگرش نسبت به منابع الکترونیکی	نوع آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
رابطه معنادار بین جنسیت و نگرش	آزمون T	0.419	رد فرضیه
رابطه معنادار بین سن و نگرش	آزمون F	0.046	تایید فرضیه
رابطه معنادار بین مدرک تحصیلی و نگرش	آزمون F	0.125	رد فرضیه
رابطه معنادار بین رشته تحصیلی و نگرش	آزمون T	0.361	رد فرضیه

همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می شود، میان سن مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد در نتیجه فرضیه شماره ۳ پژوهش در بخش مربوط به سن مدیران تایید می شود اما در سایر بخش ها فرضیه رد شده و نشان می دهد که رابطه معناداری بین جنسیت، مدرک تحصیلی و رشته تحصیلی مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی وجود ندارد.

آزمون فرضیه شماره ۴: بین ویژگی های فردی مدیران (جنسیت، سن، مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، سابقه مدیریت و سابقه کاری در سایر پست ها) و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه شماره ۴ پژوهش در ۶ بخش آزموده می شود. جدول ۷ وجود یا عدم وجود رابطه معنادار بین هر یک از ویژگی های فردی مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی را نشان می دهد.

جدول ۷. نتایج آزمون فرضیه شماره ۴

نتیجه آزمون	سطح معناداری	نوع آزمون	رابطه معنادار بین مشخصات فردی و نگرش نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی
رد فرضیه	0.385	آزمون T	رابطه معنادار بین جنسیت و نگرش
تایید فرضیه	0.028	آزمون F	رابطه معنادار بین سن و نگرش
تایید فرضیه	0.003	آزمون F	رابطه معنادار بین مدرک تحصیلی و نگرش
تایید فرضیه	0.023	آزمون T	رابطه معنادار بین رشته تحصیلی و نگرش
تایید فرضیه	0.025	آزمون F	رابطه معنادار بین سابقه مدیریت مدیران و نگرش
رد فرضیه	0.154	آزمون F	رابطه معنادار بین سابقه کاری مدیران در سایر پست ها و نگرش

همانطور که در جدول ۷ مشخص است، میان سن، مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی و سابقه مدیریت مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه ها رابطه معناداری وجود دارد و میان جنسیت و سابقه کاری مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی هیچگونه رابطه ای موجود نیست.

همانطور که نتایج فرضیه های پژوهش نشان می دهد:

- بیش از ۵۰ درصد مدیران کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به منابع الکترونیکی و نیز نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی در کتابخانه ها نگرش مثبتی داشته اند.
- میان جنسیت مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی و همچنین نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی نیز هیچگونه رابطه ای وجود ندارد.
- میان سن مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی و نیز نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معنادار وجود دارد.
- میان مدرک تحصیلی مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود ندارد اما میان مدرک تحصیلی مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری موجود است.
- میان رشته تحصیلی مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی رابطه معناداری موجود نیست اما میان رشته تحصیلی مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد.
- میان سابقه مدیریت مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد ولی میان سابقه کاری مدیران در سایر پست ها و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود ندارد.

نتیجه گیری

مدیران کتابخانه ها با برنامه ریزی های اصولی می توانند در دراز مدت مسیر کتابخانه ها را تغییر و آنها را به سوی استفاده بیشتر از منابع الکترونیکی سوق دهند چرا که مدیران علاوه بر برنامه ریزی برای کتابخانه ها، مسئولیت های دیگری همچون سازماندهی، انتخاب و آموزش کارکنان و یا تصمیم گیری مسایل مالی را عهده دار و در کل تعیین کننده خط مشی کتابخانه ها هستند. مدیران کتابخانه ها با برآورد هزینه های خرید منابع، پیش بینی مسائل و مشکلات خرید منابع می توانند فرهنگ استفاده از منابع را در کاربران نیز تغییر داده و موجبات تغییر نگرش آنها نسبت به استفاده از منابع الکترونیکی را فراهم نمایند.

پژوهش‌هایی که تاکنون در خصوص نگرش‌سنجی در حیطه گسترش فناوری در کتابخانه‌ها صورت گرفته در خصوص نگرش نسبت به ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال و یا نسبت به ماشینی کردن فعالیت‌های کتابخانه بوده است و تا به حال پژوهشی در خصوص سنجش نگرش مدیران کتابخانه‌ها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی صورت نگرفته است. در میان پژوهش‌های انجام شده، مظفرمقام (۱۳۸۷) در پژوهش خود نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران را در مورد ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال سنجیده و نگرش مدیران را مثبت ارزیابی کرده است. میرجود (۱۳۷۱) به بررسی نگرش و میزان آگاهی مدیران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی نسبت به ماشینی کردن فعالیت‌های کتابخانه پرداخته و در این تحقیق نیز نگرش مدیران مثبت ارزیابی شده است. در پژوهش حاضر به بررسی نگرش مدیران کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی پرداخته شده و نتایج نشان داد که بیش از ۵۰ درصد مدیران نگرش مثبتی در خصوص منابع الکترونیکی و نیز تهیه و خرید آنها دارند. اما مشکلات تهیه و خرید منابع باعث گسترش خرید منابع الکترونیکی در کتابخانه‌ها شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر، اکثریت کتابخانه‌های تخصصی رشد چندانی در زمینه گسترش منابع الکترونیکی در کتابخانه‌ها نداشته‌اند و این در حالی است که یانگر (۲۰۰۲) در پژوهش خود بیان می‌کند که منابع الکترونیکی مجموعه کتابخانه‌های تحقیقاتی از منابع چاپی سبقت گرفته‌اند ولی این امر هنوز در کتابخانه‌های تخصصی ما اتفاق نیفتاده است.

در کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران همانطور که ذکر شد، تعداد عناوین کتاب‌های الکترونیکی و مجلات و نیز تعداد پایگاه‌های اطلاعاتی مشترک کتابخانه‌ها نسبت به منابع چاپی آنها بسیار کمتر است اما کینگ (۲۰۰۴) در مقاله خود اشاره می‌کند که در سال ۲۰۱۰ حداقل ۸۰ درصد کل نسخه‌های مجلات و روزنامه‌ها و ۵۰ درصد خلاصه مذاکرات کنفرانس‌های تاریخی و ۹۰ درصد خلاصه مذاکرات کنفرانس‌هایی که هم‌اکنون وجود دارند، بصورت پیوسته یا دیجیتالی در دسترس خواهند بود.

از عمده‌ترین مشکلات تهیه منابع الکترونیکی هزینه خرید منابع الکترونیکی و هزینه‌های خرید تجهیزات برای به کارگیری منابع الکترونیکی عنوان شده است و پس از آن تصمیم‌گیری در خصوص نوع خرید منابع از عمده‌ترین مشکلات تهیه منابع الکترونیکی می‌باشد.

همانطور که در تحلیل فرضیه‌های پژوهش ذکر شد، میان سن مدیران و نگرش آنها نسبت به منابع الکترونیکی و نیز تهیه و خرید منابع الکترونیکی رابطه معنادار وجود دارد. همچنین بین مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی و سابقه مدیریت مدیران و نگرش آنها نسبت به خرید و تهیه منابع الکترونیکی رابطه معناداری وجود دارد و این نشان می‌دهد که نگرش مدیران در خصوص خرید و تهیه منابع الکترونیکی وابسته به سن و مدرک تحصیلی و رشته و سابقه مدیریت آنها می‌باشد.

یافته‌ها نشان می‌دهد که منابع الکترونیکی در اکثریت کتابخانه‌های تخصصی موجود بوده ولی این میزان منابع با توجه به رشد روزافزون آنها در کتابخانه‌های جهان و همین‌طور مزایایی که دارند، برای کتابخانه‌های تخصصی بسیار کم می‌باشد و با توجه به اینکه نگرش اکثر مدیران کتابخانه‌ها نسبت به منابع الکترونیکی و خرید آنها مثبت می‌باشد انتظار می‌رود که در آینده با مرتفع شدن مشکلات تهیه منابع الکترونیکی که عمده‌ترین آنها هزینه خرید منابع الکترونیکی و نیز هزینه خرید تجهیزات لازم برای استفاده از این منابع و سپس تصمیم‌گیری در خصوص انتخاب نوع منبع الکترونیکی عنوان شده است، شاهد افزایش خرید این منابع در کتابخانه‌های تخصصی و نیز اختصاص بودجه‌ای بیش از "کمتر از ۱۰ درصد" بودجه باشیم.

ارائه راهکارها و پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش در زیر پیشنهادهای ارائه می‌شود:

کتابخانه‌های تخصصی با برآورد میزان استقبال کاربران در هر کتابخانه از منابع الکترونیکی، بودجه

بیشتری به خرید انواع منابع الکترونیکی اختصاص دهند.

کتابخانه های تخصصی در خرید و تهیه منابع الکترونیکی برای کاهش هزینه های خرید که یکی از اولین مشکلات خرید و تهیه منابع الکترونیکی مطرح شده، از خرید کنسرسیومی منابع استفاده نمایند که در این حالت می توانند به جای تخصیص بودجه بیشتر برای خرید منابع الکترونیکی، به رفع مشکلات خرید کنسرسیومی بپردازند. افزایش نقش کتابداران مطلع و آگاه با کاربرد، تهیه و خرید منابع الکترونیکی در تصمیم گیری جهت خرید و تهیه منابع الکترونیکی باعث اتخاذ تصمیمات بهتری در این زمینه خواهد شد.

با توجه به اینکه اکثر کتابخانه های تخصصی مدت ۱ تا ۳ سال است که آغاز به تهیه و خرید منابع الکترونیکی نموده اند، تجربه ی خرید و تهیه منابع الکترونیکی اکثر کتابخانه ها در این خصوص کم بوده، لذا لازم است که توسط نهاد یا سازمانی، تجارب و اطلاعات بهیبه در این خصوص در اختیار کتابخانه های تخصصی قرار داده شود. بر این اساس پیشنهاد می شود که تشکلی جهت تبادل تجارب و رفع مسائل و نیز هماهنگی کتابخانه های تخصصی در تمامی زمینه ها ایجاد شود چرا که نه تنها باعث تبادل تجارب خواهد شد، بلکه مشکلات خرید کنسرسیومی منابع الکترونیکی و به تبع آن مشکلات هزینه خرید منابع الکترونیکی تا حد زیادی مرتفع خواهد شد. تدوین استانداردی توسط متخصصان، در خصوص نوع، تهیه، چگونگی تهیه منابع الکترونیکی و میزان آن در کتابخانه ها با توجه به شرایط هر کتابخانه.

منابع

- فهیمی فر، سپیده و غائی، امیر (۱۳۸۷). کتاب های الکترونیکی از دیدگاه متخصصان اطلاع رسانی شاغل در کتابخانه های مرکزی دانشگاه های شهر تهران. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات. دوره ۲۴ شماره ۱ (پاییز ۱۳۸۷) صفحه: ۱۱۷-۷۹.
- ماهر نقش، بابک (۱۳۸۳). بررسی روشهای توسعه منابع اطلاعاتی الکترونیکی در کتابخانه های دیجیتالی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.
- مظفر مقام، احمد (۱۳۸۷). دیدگاه های مدیران کتابخانه های تخصصی شهر تهران در مورد ایجاد کتابخانه دیجیتالی. فصلنامه کتاب، ۷۶: ۲۱۱-۲۲۶.
- میرجود، حسین (۱۳۷۱). بررسی نگرش و میزان آگاهی مدیران کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی نسبت به ماشینی کردن فعالیت های کتابخانه، پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.
- یاری فیروزآبادی، یارحسین (۱۳۸۵). کتابخانه های تخصصی و فناوری اطلاعات، مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (نما)، ۳: ۶. موجود در سایت http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol_yari.htm [دسترسی: ۱۳۸۸]

یعقوبی، جعفر (۱۳۸۱). کتاب های الکترونیکی: مفاهیم، مزایا، و شیوه تهیه. مجله کتابداری (۳) ۹: ۱۲۹-۱۳۸.

- Cox, John (2004) . E-books: challenged and opportunities. D-Lib Magazine 10(10) www.dlib.org/dlib.htm (accessed :2009).

- - king, r.james(2004), the future of the special library :one person s perspective, science direct , vol.30, issue.3, p.171-175.

-
- Younger, Jennifer A. , (2002) "From the Inside Out: An Organizational View of Electronic Resources and Collection Development," in Journal of Library Administration 36 (3): 19-31

